

بررسی فرایند توسعه در منطقه پارک ملی گرمسار با تأکید بر گردشگری

دکتر حیدر لطفی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار

اعظم زرنندی

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

مهدیه مؤمنی

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

چکیده

جایگاه ویژه‌ای برای جلب گردشگرانی با سلیق متفاوت قرار داده است. این استان با دارا بودن مناطقی تحت عنوان مناطق چهارگانه (پارک ملی، آثار طبیعی ملی، منطقه حفاظت شده و پناهگاه حیات وحش) که زیر نظر سازمان حفاظت محیط زیست اداره می‌شود، با اندک سرمایه‌گذاری می‌تواند به بزرگترین مرکز جلب توریسم منطقه تبدیل شود. استان سمنان در بین استان‌های کشور از این نظر جایگاه ویژه‌ای دارد. استان سمنان با داشتن ۷ منطقه بیش از ۲/۳ میلیون هکتار از مناطق چهارگانه به عبارت دیگر ۲۷ درصد مناطق چهارگانه و اکوتوریسم پذیر کشور را دارد. از این نظر سمنان رتبه اول را در کشور دارد. مناطق یاد شده حدود ۲۵ درصد مساحت استان را به خود اختصاص داده‌اند. این در شرایطی است که استاندارد جهانی مناطق حفاظت شده ۱۰ درصد است. یکی از این مناطق پارک ملی کویر است. این منطقه علاوه بر داشتن پوشش گیاهی خاص مناطق خشک، در بخش‌های کوهستانی گونه‌های استپی را نیز دارد. زیستگاه حیوانات مختلف است و به دلیل قرار گرفتن در مسیر جاده سنگفرش شاه عباسی، تعدادی از بناهای معروف از جمله قصر بهرام و کاروانسرای عین‌الرشید، خرابه‌های حرمسرا، حوض قیقوله و سیستم راه آب سنگی انتقال آب به قصر بهرام را نیز در خود جای داده است.

شب‌های پرستاره حاشیه کویر، اشکال زیبای نمکی در جنوب شرق سیاه کوه در حاشیه دریاچه نمک، تپه‌های ماسه‌ای جنوب شرق پارک از جاذبه‌های طبیعی بیادماندی آن هستند.

امید است با معرفی بیشتر این گنجینه بر لب شط کویر، بر تنوع و تعداد علاقمندان به بخش‌هایی از طبیعت بکر ایران افزوده شود.

امروزه صنعت گردشگری یکی از مهمترین راه‌های کسب درآمد دولت‌ها می‌باشد که سازمان‌ها و ادارات مربوطه در جهت توسعه بخشیدن به این صنعت تلاش می‌نمایند. کشور ایران به دلیل موقعیت خاص جغرافیایی دارای پوشش گیاهی و جانوری متنوعی می‌باشد که می‌تواند با سرمایه‌گذاری در صنعت توریسم چشم‌اندازهای زیبایی را برای بینندگان فراهم نمود. یکی از این مناطق پارک ملی کویر است. پارک ملی کویر به دلیل موقعیت خاص جغرافیایی پتانسیل ارزشمندی برای تبدیل شدن به یکی از قطب‌های مهم اکوتوریسم دارد. تنوع پوشش گیاهی و حیات جانوری و ریخت‌های مختلف زمین، آن را به محل ایده‌آلی برای طبیعت‌گران بدل نموده است. همچنین وجود بنای معروف قصر بهرام، کاروانسرای عین‌الرشید و سیستم تأمین آب آن بر جاذبه‌های پارک افزوده است. دو شهر تهران و گرمسار در نزدیکی آن واقع شده است و برای مردمی که بطور روزافزونی خود را محتاج رفتن به دامن طبیعت و بازیابی و بازسازی می‌بینند این نعمت جایگاه خاصی دارد. آنان که منطقه سیاه کوه و قصر بهرام را می‌شناسند هرگز خاطره شب‌های پارک ملی با آن آسمان پر ستاره را فراموش نمی‌کنند. در این مقاله ضمن بررسی امکانات و محدودیت‌های منطقه پیشنهاد می‌شود با همکاری بخش‌های خصوصی و دولتی ضمن تکمیل راه دسترسی به منطقه، اقداماتی برای گشوده شدن در بر روی گردشگران محیط زیست صورت گیرد، تا علاوه بر توسعه منطقه مذکور موجبات توسعه پایدار در صنعت توریسم کشور فراهم شود و با معرفی بیشتر گنجینه نشسته بر لب شط کویر، بر تنوع و تعداد علاقمندان به بخش‌هایی از طبیعت بکر ایران بیافزاییم.

واژه‌های کلیدی:

گردشگری، گرمسار، پارک ملی کویر، اکوتوریسم، مناطق حفاظت شده، جاذبه‌های گردشگری

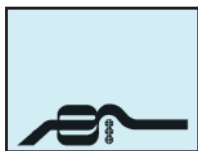
۱- شناخت و بررسی منطقه نمونه

۱-۱- پیشینه منطقه

منطقه سیاه کوه و پارک ملی کویر یکی از قدیمی‌ترین مناطق تحت حفاظت در ایران است. این منطقه در سال ۱۳۴۳ با مساحتی بالغ بر ۶۰۰ هزار هکتار تحت حفاظت کانون شکار ایران قرار گرفت. در سال ۱۳۵۴ بر اساس مصوبه شماره ۷۸ شورای عالی حفاظت محیط زیست به پارک ملی تبدیل شد. در سال ۱۳۶۱ مصوبه بعدی شورای عالی محیط زیست کشور پارک ملی را به دو منطقه پارک ملی و منطقه حفاظت شده تقسیم نمود. در این تقسیم‌بندی دشت‌های مکرش، مبارکیه، سیاه پرده، پرده زرد، ارتفاعات

مقدمه

استان سمنان در شمال شرق ایران و حد فاصل تهران - مشهد واقع شده است. به دلیل شرایط خاص جغرافیایی و قرار گرفتن در حاشیه جنوبی رشته کوه البرز در حالی که بخش جنوبی آن منطبق بر شمال دشت کویر است، تنوعی فوق‌العاده از اقلیم مختلف را در خود جای داده است. قرار گرفتن استان در مسیر اصلی زوار حضرت ثامن‌الحجج، راه ابریشم، شرایط خاص اقلیمی و آثار متعدد تاریخی موجود در شهرهای مختلف، آن را در

از شدت حرارت تابستانه در ارتفاعات بخصوص ارتفاعات واقع در منطقه حفاظت شده کاسته می‌شود. درجه حرارت پارک بین حداقل ۵- و ۵۰ درجه سانتی‌گراد در نوسان است. مقدار بارندگی طی سال‌های مختلف تفاوت‌های عمده‌ای را نشان داده است. متوسط بارش سالانه پارک ۱۰۰ میلی‌لیتر است. مقدار بارش از ۵۰ تا ۳۰۰ میلی‌لیتر تغییر می‌کند. (عبدوس-۱۳۸۵- صفحه ۵)

(شناس

"در تقسیمات اقلیمی ایران به روش دومارتن این منطقه تحت عنوان اقلیم خشک معتدل دسته بندی می‌شود و مشخصه اصلی آن تابستان‌های گرم و زمستان‌های معتدل است." (کاویانی ۱۳۸۵)

"فصل بارندگی از آبان ماه تا اردیبهشت بوده و بارش برف بخصوص در دو ماه دی و بهمن در منطقه از جمله در ارتفاعات سیاه کوه معمول است. در اوایل بهار بارش‌ها شکل رگباری گرفته و گاهی ظرف مدت کوتاهی بخش قابل توجهی از بارش سالانه انجام می‌شود.

با وجود آنکه تحت تأثیر پر فشار جنب حاره‌ای و پر فشار حرارتی کویر مرکزی، منطقه تحت تأثیر خشکی است، گاهی در تابستان نیز رگبارهایی می‌بارد.

یخبندان از اواسط آذر تا اواخر بهمن اتفاق می‌افتد. در مجموع ۷۵ روز درجه حرارت به صفر و زیر آن می‌رسد و بعنوان مدت یخبندان مشخص شده است. تغییرات دما در طول روز و شب بسیار است. بطوریکه در اردیبهشت ماه درجه حرارت منطقه در سایه و در ساعت ۱ بعد از ظهر ۲۸ درجه سانتی‌گراد و در ساعت ۲۳ همان روز ۱۹ درجه اندازه‌گیری شده است. میانگین سالانه دما در منطقه ۱۴/۴ درجه، میانگین حداقل دما ۷/۳ و میانگین حداکثر دمای سالانه ۲۱/۷ درجه است.

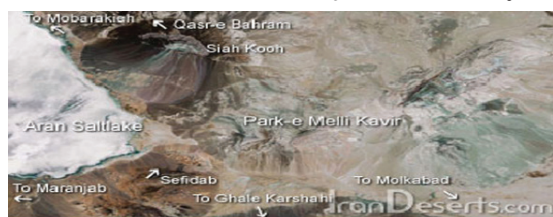
حداقل مطلق دما مربوط به اواخر آذر ماه و ۴/۶- درجه سانتی‌گراد و حداکثر آن در تیر ماه ۴۵ درجه تعیین شده است. با توجه به شرایط بیابانی، این منطقه یکی از مناطق آسیب‌پذیر بدلیل محیط طبیعی و اکولوژیک است. این عرصه دارای زیستگاه‌هایی با محدودیت‌های زیستی و موانع رویشی بسیار است که ترمیم‌پذیری آن در برابر بهره‌برداری‌های مفرط و خارج از توان محیط بسیار دشوار می‌نماید. پارک ملی از نظر زیست محیطی دارای ارزش ویژه‌ای است. در این بیابان محصور بین دو کویر که ارتفاعاتی را در شرق و غرب خود دارد، تنوع فون و فلور به حدی است که مورد توجه دست اندرکاران محیط زیست و علاقمندان به آن در سطح ملی و بین‌المللی قرار گرفته است. پوشش گیاهی مناطق بیابانی، حاشیه کویر، استپ و کوهستان را در این منطقه می‌توان یافت. اکوسیستم آن شکننده و آسیب‌پذیر است. به همین خاطر باید از آن حمایت جدی شود." (حسینی-۱۳۷۳)

۱-۲-۲-۱ پوشش گیاهی و حیات جانوری

"پارک ملی کویر همان‌گونه که از نامش پیداست در منطقه خشک و بیابانی واقع شده است. با وجود این به دلیل وسعت زیاد و تنوع اکولوژیکی و همچنین داشتن مناطقی با تغییرات ارتفاعی بسیار که از ۷۵۰ متر در حوالی رودخانه شور تا ۲۰۱۵ متر در ارتفاعات سیاه کوه را شامل است دارای مجموعه‌ای از جوامع گیاهی با سیمای بیابانی و نیمه بیابانی و در بخش‌های

دوازده امام و نره خر کوه با مساحتی حدود ۲۵۰ هزار هکتار از پارک ملی جدا و بعنوان مناطق حفاظت شده تغییر وضع یافتند. پارک ملی کویر با حدود ۴۵۰ هزار هکتار از ابتدا تحت حفاظت اداره کل حفاظت محیط زیست استان تهران قرار داشته و به دلیل موقعیت آن در تقسیمات کشوری بالاخره برای حفاظت در اختیار سازمان حفاظت محیط زیست استان سمنان قرار گرفت" (عبدوس-۱۳۸۵- چاپ اول صفحه ۱). "این منطقه عنوان ذخیره‌گاه زیست‌کره را نیز از برنامه انسان و کره مسکون یونسکو دریافت نموده است (میراث طبیعی تمدن کهن ایران- صفحه ۱).

"تا قبل از سال ۵۴ در دوره کوتاهی از اواخر زمستان تا اوایل بهار دام‌های عشایر گرمسار از مسیر دکل علی‌آباد و جنوب گرمسار وارد این منطقه می‌شدند و مراتع آن را مورد تعلیف قرار می‌دادند. پس از تبدیل منطقه به پارک ورود دام به آن ممنوع شد. تنها دام‌هایی که گاهی به منطقه نفوذ می‌کنند، شترهای سرگردان و گمشده ساکنین مناطق اطراف از کاشان تا اردستان و مناطق اطراف گرمسار است. محیط‌بانان در صورت مشاهده، این احشام را از منطقه خارج می‌نمایند. برخی فعالیت‌های معدنی نیز بخصوص در معدن استرانسیم انجام می‌شد که به خاطر شرایط خاص پارک این فعالیت‌ها نیز مدت‌هاست که متوقف شده است." (شاه حسینی ۱۳۸۲)

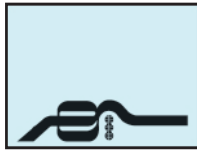
تصویر از سایت تالارهای نیک صالحی

۱-۲-۲-۱ مشخصات جغرافیایی (محدوده منطقه)

"پارک ملی کویر که بخصوص نزد ساکنین منطقه گرمسار به سیاه کوه نیز شهرت دارد، در جنوب غربی استان سمنان و جنوب شهر گرمسار، در حد فاصل کویر مرکزی ایران و دریاچه نمک واقع شده است. مساحت پارک ملی همراه با منطقه حفاظت شده ۶۹۱۱۶۷ هکتار و نمونه‌ای از اکوسیستم‌های خشک و بیابانی است. این منطقه شامل پارک ملی و منطقه حفاظت شده کویر است. از نظر جغرافیایی در ۵۱ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۵۳ درجه و ۴ دقیقه طول شرقی و ۳۴ درجه و ۱۷ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۲ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. از نظر تقسیمات کشوری بخش عمده آن در حوزه سیاسی شهرستان گرمسار و بخش کوچکی از آن در محدوده استان اصفهان و بیشتر منطقه حفاظت شده آن در محدوده استان‌های تهران و قم قرار می‌گیرد." (عبدوس-۱۳۸۵- صفحه ۲) از نظر اداری پارک زیر نظر اداره کل حفاظت محیط زیست سمنان است. قسمت‌های محدودی از آن در استان‌های قم و اصفهان قرار می‌گیرد.

۱-۲-۱ ویژگی‌های اقلیمی و زیست محیطی

"پارک ملی کویر دارای زمستان‌های معتدل و تابستان‌های گرم است.

در این مناطق مجموعه‌ای از زیستگاه‌های متفاوت و مناسب برای گونه‌های مختلف حیوانی بوجود آمده است.

سلسله جبال سیاه کوه مهمترین ارتفاعات پارک ملی را در خود جای داده و دارای جهت شمال غربی، جنوب شرقی است. این ارتفاعات در بخش مرکزی پارک ملی واقع شده و بلندترین قله آن ۲۰۱۵ متر از سطح دریاهای آزاد ارتفاع دارد. یکی از مهمترین قله آن قله سیستانی است.

ارتفاعات عربیه و چخماقیه که ارتفاعاتی فرسایشی، شکسته و کوتاه هستند به موازات کوه و در جنوب و جنوب شرقی پارک قرار گرفته‌اند.

کوه عین‌الرشید مجموعه‌ای از شکسته‌های فرسایشی است. در غرب قصر بهرام و شمال سیاه کوه و در مجاورت مجموعه‌ای به نام قصر عین الرشید واقع شده است. رشته کوه نخجیر با جهت جنوب غربی شمال شرقی و با ارتفاعی کمتر از سیاه کوه در شرق پارک ملی کویر واقع شده است. این کوه رنگارنگ و فوق‌العاده زیباست. کوه چشمه کریم در امتداد این کوه تا دم کوه دزدان که خود در انتهای شرقی پارک قرار دارد کشیده شده است. کوه سفید آب در جنوب غربی پارک با جهت شمال غربی جنوب شرقی کشیده شده است. در وسط کویر و در جنوب شرق پارک کوه منفردی به نام کافر کوه قرار دارد. کوه منفرد دیگری که شرقی‌ترین نقطه پارک را مشخص می‌نماید به کوه تاک یا تک کوه معروف است. تعدادی گردنه و گذار مناطق مختلف را به هم پیوند می‌دهند. اسامی برخی از مهمترین گردنه‌ها عبارت است از: گردنه گل‌سرخ، گردنه بابا همت، گذار نرگسی و گذار چرک.

در حد فاصل ارتفاعات مذکور دشتهایی قرار دارند که مهمترین آنها دشت سیاه کوه، سینه شکراب، دشت سفید آب، دشت عربیه و چخماقیه، دشت چاه قرقره و چاه میش مست، باغوی زاغاب، باغوی شاه نشین، و دشت کافر کوه هستند. این دشته‌ها بخش‌های هموار پارک ملی را در بر گرفته‌اند. در پارک ملی تعداد زیادی تپه‌های ماسه‌ای که به ریگ معروفند وجود دارد. برخی از این ریگ‌ها فاقد پوشش گیاهی و تعدادی دارای گونه‌های شن دوستی مانند تاغ و اسکنبیل هستند. اسامی برخی از این ریگ‌ها عبارتند از: ریگ چاه قرقره، ریگ چاه میش مست، ریگ جن و ریگ طلحه: (عبدوس- ۱۳۸۵- صفحه ۹-۱۳)

کویر گرمسار، تصویر از سازمان میراث فرهنگی

۳-۱- مشخصات جمعیتی و اقتصادی منطقه

۱-۳-۱- ترکیب جمعیتی

"در منطقه مورد نظر جمعیتی سکونت ندارد. تعدادی محیطبان در روزهای کشیک خود، ساکن قصر بهرام می‌شوند و در هنگام مرخصی به شهر گرمسار عزیمت می‌نمایند. نزدیک‌ترین مراکز جمعیتی به منطقه نمونه روستاهای جنوبی شهر گرمسار هستند. و پس از آن شهر گرمسار است که

کوهستانی دارای جوامع گیاهی با سیمای استپی است.

اهم گیاهان این منطقه عبارتند از: انواع شوره‌ها، اشنان، قیچ، درمنه، گون، کاروانکش، تاغ، گز، خارشتر، اسفند، جارو، شیر خشت، شکر تیغال، گرگ تیغ، نی، مرغ، جگن، جغجغه، افدرا، درختچه‌های بنه، بادام وحشی، اسکنبیل و آلوچه وحشی و انواع سالویا و نعنایان. در روی تپه‌های ماسه‌ای منطقه تاغ و اسکنبیل به همراه سبد دیده می‌شود." (عبدوس- ۱۳۸۵- صفحه ۲۳)

تصویر از سایت تالارهای نیک صالحی

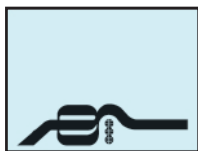
"مجموعه پارک ملی و منطقه حفاظت شده گونه‌های مختلفی از حیات وحش را که زیستگاه‌های آن‌ها کویری، دشتی، تپه ماهوری و صخره‌ای کوهستانی هستند در خود جای داده است. مهمترین پستانداران منطقه به ترتیب فراوانی عبارتند از: کل و بز، قوچ و میش، خرگوش، آهو جیبر، تشی، شغال، روباه شنی، گرگ، کفتار، کارکال، گربه شنی، گربه وحشی و یوز پلنگ آسیایی که مهمترین و شاخص‌ترین گربه‌سان در معرض نابودی و طرف توجه جهانیان است." (عبدوس- ۱۳۸۵- صفحه ۲۵)

در گذشته گورخر آسیایی نیز در این منطقه وجود داشته ولی امروزه از آن اثری نیست. با توجه به مشابهت زیستگاه و سابقه حضور این حیوان در منطقه پارک ملی و وجود گروه‌هایی از آن در منطقه حفاظت شده توران، کمک به انتقال این حیوان نادر به پارک بر جاذبه‌های آن افزوده، قلمرو زیستی گورخر ایرانی را نیز وسعت می‌بخشد. "در سال‌های پرباران و زمانی که برکه‌های منطقه پر آب می‌شود، بخصوص در پاییز و هنگام کوچ پرندگان، در برکه‌ها انواع مرغابی و آبچلیک را می‌توان دید. کبک، تیهو و پرندگان شکاری در منطقه کوهستانی و دامنه‌ها مشاهده می‌شوند." (عبدوس- ۱۳۸۵- صفحه ۲۹)

۱-۲-۳- مشخصات زمین‌شناسی و توپوگرافی

"پارک ملی کویر بین دریاچه نمک در غرب و بخش‌هایی از دشت کویر در شرق واقع شده است. در این دو ناحیه تقریباً هیچ‌گونه فعالیت حیاتی قابل توجهی وجود ندارد. حداقل ارتفاع در غرب پارک و در حوالی رود خانه شور ۷۵۰ متر از سطح دریاهای آزاد و حداکثر آن در قله سیاه کوه ۲۰۱۵ متر است.

منطقه را مجموعه‌ای از بیرون زدگی‌های سنگی در سیاه کوه، سفید آب و کوه نخجیر و کوه‌های آهکی چشمه کریم و دزدان تشکیل داده که همگی مشرف بر شکسته‌ها و تپه ماهورهای منتهی به دشت‌های وسیع می‌باشند.

در شمال منطقه نمونه قرار دارد." (بنی اسدی ۱۳۷۴ چاپ اول)

بهرام نیز براساس همین روایات روی این بنا نهاده شده است. " (بنی اسدی -جلد اول ۱۳۷۴)

۱-۳-۲- اشتغال

معدود سکنه موجود در منطقه کارمندان دولت و شاغل می‌باشند. در گذشته فعالیت‌های معدن کاوی بخصوص روی معدن استرانسیوم انجام می‌شد. کارگران معدن از ورامین و پیشوا برای کار به معدن رفت و آمد می‌کردند. این فعالیت نیز متوقف شده است.

قصر بهرام گرمسار

تصویر از سازمان میراث فرهنگی

"کاروانسرای عین‌الرشید که به همت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری بخش‌هایی از آن ترمیم و بازسازی شده است و هنوز هم به تعمیرات بیشتری نیاز دارد، در فاصله ۲ کیلومتری جنوب شرق قصر بهرام واقع است دیگر جاذبه این منطقه دور افتاده به شمار می‌آید. " (تالارهای نیک صالحی -وبلاگ کوله کش).

۱-۳-۳- ویژگی‌های فرهنگی و صنایع دستی

"بدلیل نبود جمعیت در این منطقه بحث فرهنگ و صنایع دستی منتفی است. در نزدیک‌ترین منطقه جمعیتی شمال آن نیز ترکیبی از عشایر و کشاورزان گرمسار زندگی می‌کنند. در منطقه گرمسار عشایر ایلکایی دست‌اندر کار تهیه برخی دست بافته‌ها از جمله گلیم و فرش‌هایی با دار خوابیده هستند. از وسعت و تنوع این فعالیت‌ها بخصوص در زمینه تهیه جاجیم و برخی ابزارهای بافتنی کاسته شده است." (شاه حسینی ۱۳۸۳)

۲- منابع گردشگری

۱-۲- معرفی اجمالی جاذبه‌های گردشگری منطقه

"جاذبه‌های گردشگری پارک ملی به دو دسته جاذبه‌های طبیعی و تاریخی تقسیم می‌شوند. واقع شدن پارک ملی کویر در مسیر عبور کاروان‌های قدیم و استفاده از آن در گذشته توسط پادشاهان صفوی بعنوان تفرج‌گاه و شکارگاه موجب به وجود آمدن ساختمان‌های خاص مناطق کویری و بروز برخی از استعداد‌های انسان برای ادامه حیات و مقابله با قهر طبیعت شده است. این‌ها آثار تاریخی منطقه را به وجود آورده‌اند.

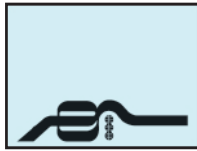
تصویر از سایت تالارهای نیک صالحی

"آبراه سنگی: سیاه کوه که آب مورد نیاز قصر بهرام را از فاصله ۵/۶ کیلو متری به قصر می‌رساند، تبلور ذکاوت، کاردانی و سخت‌کوشی کویرنشینان و از دیدنی‌های منطقه است. این کانال که با تبحر خاصی از سنگ تراشیده و نصب شده، بدون آنکه در مرحله نصب از ملاتی استفاده شده باشد اوج توانایی‌های قهرمانان کویرنشین را نشان می‌دهد. این کانال نیز در اثر سیلاب و عوامل دیگر در بخش‌هایی تخریب و از جریان استفاده خارج شده است. بسیار ارزشمند و جذاب خواهد بود چنانچه حداقل بخش کوچکی، در حد یک کیلومتر پایانی آن بازسازی شود. چنین کاری همراه با انتقال آبی که از طریق لوله از سرچشمه به قصر می‌رسد به داخل این کانال جاذبه‌های گردشگری این پارک را صد چندان می‌نماید. بقایای ساختمان‌های حرمسرا، کاروانسرای سفید آب، کاروانسرای لکاب و آب انبار قیلوقه دیگر آثار تاریخی پارک را تشکیل می‌دهند.

جاده سنگفرش: یکی از شگفت‌انگیزترین آثار باقیمانده از ایرانیان که قدمت آن را بیش از ۳۸۰ سال دانسته‌اند با حدود ۳۶ کیلومتر طول راه سنگفرش شاه عباسی است که امکان عبور کاروان‌ها را از میان اراضی باتلاقی و شوره‌زارهای حاشیه دشت کویر فراهم می‌نموده است" (عبدوس- ۱۳۸۵-ص ۳۵) متأسفانه امروزه تقریباً تمامی پل‌ها و ابنیه و حتی قسمت زیادی از خود جاده، بمرور زمان و به علل طبیعی و انسانی از بین رفته است. "روایت می‌کنند که برای مدت زمانی طولانی از سنگ‌هایی که با آن همه زحمت برای ساخت کف جاده از راه‌های دور به دل کویر حمل شده در کوره‌های آهک‌پزی یک روستا برای تهیه آهک پخته می‌شد. در اهمیت این جاده سخن‌های بسیاری گفته شده است. آلفونس گابریل از جهانگردان اتریشی ارزش، اعتبار و اهمیت این جاده را همسنگ با کانال سوئز دانسته است. " (بنی اسدی -جلد اول ۱۳۷۴)

غاردق کشکولی: در دامنه شمالی سیاه کوه بین رشته اصلی سیاه کوه و کوه ۱۲ امام زمین‌های مسطحی است که در فصل بهار آب می‌گیرد و به همین خاطر به آن دق کشکولی می‌گویند. در کنار این دق چاهی است به شکل قیف که قطر آن ۵ متر است. کمترین عرض دهانه ۷۰*۹۰ و طول میله چاه ۶ متر است. در کف غار پس از گذر از راهرویی سرازیر و باریک بطول ۵ متر یک دو راهی نمایان می‌شود. در مسیر غربی این دوراهی به دالان یخ

" قصر بهرام: بنای مشهور قصر بهرام نیز هم از جاذبه‌های پارک ملی و هم تأمین‌کننده محل استقرار و استراحت گردشگران است. این بنا در واقع کاروانسرای شاه عباسی است که دارای بخشی شاه‌نشین است. بعنوان شکارگاه در دوره‌ای از سال توسط برخی پادشاهان صفوی مورد استفاده قرار می‌گرفته است. روایاتی در مورد استفاده بهرام گور از این محل و افتادن و مرگ وی در باطلاح‌های بخش کویری در جریان تعقیب و گریز گور وجود دارد و آن قصر

گردشگران داخلی و گروه‌های دانشجویی از محوطه وسیع حیاط کاروانسرا که در آن حوض و درخت نیز وجود دارد، برای توقف شبانه و نصب چادر استفاده می‌نمایند. گروه‌هایی که برای رصد ستارگان در آسمان پاک و مملو از ستاره منطقه پارک ملی بدان مراجعه می‌کنند (در مناسبت‌های نجومی خاص) بر بام کاروانسرا مستقر شده و با تلسکوپ به رصد می‌پردازند. این گروه‌ها با محدودیت‌های جدی استراحتگاه مواجهند!" (سازمان میراث فرهنگی و جهان گردی استان سمنان ۱۳۸۵)

۲-۳- وضعیت بهره‌برداری از جاذبه‌های منطقه

"بطور معمول جاذبه‌های منطقه هر ساله در فصول بهار و تابستان مورد توجه قرار می‌گیرند. بیشترین بازدیدکنندگان منطقه را تشکل‌های علمی و غیردولتی، دانشجویان و محققین بین‌المللی و علاقمندان به جریان‌های فلکی و حوادثی چون شهاب باران تشکیل می‌دهند. پارک ملی به دلیل موقعیت قرارگیری نسبت به تهران و تنوع شدید بخصوص از دیدگاه زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی، فون و فلور و آسمان صاف و بدون آلودگی آزمایشگاه بزرگی در نزدیکی مهمترین مراکز علمی کشور است. بهره‌برداری از این مکان حتی بدون نیاز به توقف شبانه برای دانشجویان دانشگاه‌های تهران، آموزنده و ارزشمند است. اما میزان بهره‌برداری در حد مطلوب و قابل قبولی نیست بدلیل محدودیت‌ها استقبال در حد انتظار نیست اما در صورت برنامه‌ریزی، بخصوص آموزش برخی از کارشناسان مستقر در پارک بعنوان راهنمای علمی، تبلیغ کافی حداقل در بعد علمی بهره‌برداری از جاذبه‌ها، دید علمی دانش‌آموزان و دانشجویان را وسعت خواهد بخشید." (سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان سمنان ۱۳۸۵)

تصویر از سایت تالارهای نیک صالحی

۳- اقتصاد گردشگری

۱-۳- متنوع ساختن مشتریان کنونی:

"تاکنون به شکلی مدیریت شده فعالیتی در جهت تنوع بخشی به ترکیب مراجعین به منطقه نشده است. مراجعین کنونی را عمدتاً دانشجویان، اعضای برخی انجمن‌ها و تشکل‌های مردمی بخصوص علاقمندان به رصد ستارگان و دانش‌آموزان دبیرستان‌های مناطق اطراف از جمله شهر گرمسار تشکیل می‌دهند. در صورت فراهم شدن برخی امکانات، بویژه امکانات اقامتی، تبلیغ بیشتر در مورد جاذبه‌های پارک ملی کویر، جمع‌کنندگی را از کلان شهر تهران و شهرهای اطراف به منطقه خواهد کشانید. برای متنوع ساختن و حتی افزایش تعداد مراجعین می‌توان از طریق ارائه برخی تسهیلات به سازمان‌هایی مثل آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها و تأمین راهنمایان علمی مناسب، زمینه‌ساز جلب تعداد زیادی از علاقمندان به مناطق بخصوص

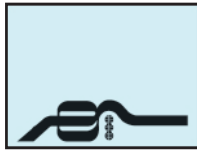
می‌رسد. در ادامه به تالاری بنام ماتدی و در نهایت به محوطه‌ای کوچک و بن بست و چاهی هوایی ختم می‌شود. (سایت سازمان میراث فرهنگی استان) جاذبه‌های طبیعی منطقه: "قبل از هر چیز سکوت، آرامش، هوای پاک، آسمان آبی، شبهای پرستاره کویر و قابلیت رصد ستارگان در شب‌های صاف همراه با فون و فلور غنی آن است. با وجود آنکه پارک ملی در منطقه‌ای خشک قرار داشته و از دو طرف در محاصره کویر و نمکزار قرار دارد، انزوا و دور بودن از دسترس انسان و دام اهلی از مهمترین عوامل غنای پوشش گیاهی و جانوری آن است. علاوه بر مجموعه‌ای از جوامع گیاهان مناطق بیابانی و نیمه بیابانی، در کوهستان‌های پارک جوامع گیاهی با سیمای استپی دیده می‌شود. در مجموعه کویر مرکزی ۲۰۵ گونه گیاهی شناسایی شده است که ۳۵ گونه آن انحصاری ایران است. شاخص‌ترین انواع درختان بنه، آلوچه وحشی، بادام وحشی و تاغ و گز را می‌توان در ارتفاعات و دامنه کوه‌های این منطقه مشاهده نمود. در اطراف چشمه‌های متعدد موجود در مناطق کوهستانی و پای کوه‌ها چمنزارهای زمردین چشم‌اندازهای بدیعی را بوجود آورده‌اند. حیات وحش منطقه، شامل پستانداران، پرندگان، خزندگان و دوزیستان جمعیت قابل قبولی دارد. این منطقه زیستگاه حیات وحش مناطق بیابانی و دشتی مهمی چون: جبیر، یوز پلنگ آسیایی، گربه شنی، آهو، کاراکال، روباه شنی و پرندگان نادری چون زاغ بور و هوبره است. در گذشته‌های نه چندان دور گورخر آسیایی نیز در این منطقه می‌زیست که متأسفانه نسل آن از این ناحیه برچیده شده و انتظار می‌رود به مرور تحت حمایت و با انتقال از مناطق مجاور حیات دوباره آن احیاء شود. ساختارهای زیبا و الوان زمین‌شناسی، قندیل‌های نمکی، در مسیر شوراب ام‌الخان، سنگاب‌ها و تپه‌های ماسه‌ای و اشکال زیبای نمکی حاشیه دریاچه نمک مهمترین جاذبه‌های طبیعی را در معرض دید اکوتوریست‌ها قرار می‌دهد." (تالارهای نیک صالحی وبلاگ کوله‌کش)

۲-۲- تأسیسات گردشگری منطقه

"در محدوده پارک ملی تأسیسات خاص گردشگری ایجاد نشده است. به دلیل دوری این منطقه از مراکز شهری از جمله گرمسار و پیشوا و ورامین و تهران، قصر بهرام طی چندین دوره مورد تعمیر و بازسازی قرار گرفته و ساختمان‌های بخش جنوبی این کاروانسرای بزرگ شامل اطاق‌های اطراف شاه‌نشین بعنوان پاسگاه شکاربانی مورد استفاده قرار می‌گیرد. سازمان حفاظت محیط زیست شاه‌نشین و چند اطاق را برای اقامت گروه‌هایی که مجبور به توقف شبانه در پارک می‌شوند تجهیز نموده و در موارد خاص در اختیار گردشگران بین‌المللی نیز قرار می‌دهند.

تصویر از سایت تالارهای نیک صالحی

دانشجویان و دانش‌آموزان را فراهم نمود.

پتانسیل عظیم جمعیت تهران و مناطق اطراف آن و محدودیت‌هایی که از نظر مناطق گردشگری برای این جمعیت وجود دارد، در صورت فراهم شدن مختصر امکانات و انجام تبلیغات، منطقه را در تعطیلات مقصد بسیاری از گردشگران طبیعت خواهد کرد: **"سازمان میراث فرهنگی و جهانگردی استان سمنان ۱۳۸۵) ۲-۳- گردشگران آتی:**

"در کوتاه مدت و میان مدت گردشگران آتی نیز ترکیبی از گردشگران فعلی و احتمالاً جمعی از دوستان و وابستگان آنها خواهند بود. اما وجود مرکز بزرگ جمعیتی تهران در شمال غرب منطقه و قرار داشتن بسیاری از دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی و سازمان‌های غیردولتی در تهران از مهمترین پتانسیل‌های این منطقه برای جلب و تنوع بخشی به شمار بازدیدکنندگان از منطقه است. پارک ملی کویر آزمایشگاه طبیعی وسیعی است که از دانش‌آموزان دبیرستانی تا دانشجویان و کارکنان و کارشناسان بخش‌های دولتی و خصوصی می‌توانند نکات مهمی را از اوضاع طبیعی مناطق خشک گرفته تا توانمندی‌های ایرانیان در گذشته برای یافتن و انتقال آب به فواصل بعید و با همان لوازم ابتدایی آشنا شوند.

گردشگران بین‌المللی نیز برای دیدن مجموعه پارک ملی در انتظار اقدامات و هماهنگی‌های مسئولین سازمان‌های محیط زیست و گردشگری در خصوص سیاست بهره‌برداری از این اماکن هستند. با توجه به اهمیت جهانی پارک ملی تعداد زیادی از گردشگران بین‌المللی را می‌توان در قالب تورهای مختلف به بخش‌هایی از منطقه که مزاحمتی برای حیات وحش ایجاد نشود وارد نمود." **(سازمان میراث فرهنگی و جهانگردی استان سمنان ملی کویر ۱۳۸۵)**

۴- قابلیت‌ها و تنگناها

۴-۱- قابلیت‌ها، امکانات و فرصت‌های منطقه نمونه:

پارک ملی کویر دارای چندین قابلیت (پتانسیل) گردشگری ارزشمند است. این قابلیت‌ها در طول زمان، استفاده نشده و به شکل قابلیت محض باقی مانده است. از جمله مهمترین قابلیت‌های آن، قرار گرفتن در کنار بزرگترین تجمع انسانی کشور (کلان شهر تهران) است. مجموع زمان لازم برای رسیدن به مرکز پارک از خروجی تهران به بیش از یک ساعت زمان نیاز ندارد.

"وجود فرودگاه‌های مهرآباد و امام و امکانات پروازی به تورگردانانی که برای اکتوریست‌های خارجی برنامه سفر تنظیم می‌کنند این فرصت را می‌دهد که در بسته‌هایی که به مشتری ارائه می‌کنند، امکان بازدید از مجموعه‌ای شامل دشت کویر بعنوان بزرگترین کویر نمکی جهان، کویر نمک کاشان، مجموعه ابنیه تاریخی پارک، حیات وحش و پوشش گیاهی رات ارائه نمایند" (تالارهای نیک صالحی -وبلاگ کوله‌کش). با توجه ویژه‌ای که مسئولین به امر توسعه گردشگری دارند، می‌توان امیدوار بود که به زودی امکان پرواز هواپیماهای سبک که به تجهیزات مفصل باند نیاز ندارند نیز فراهم شود. از دیگر فرصت‌های مغفول مانده که با کمک سازمان حفاظت محیط زیست می‌تواند به جریانی مداوم برای تکثیر انواع پرندگان و

حتی برخی چهار پایان شکاری تبدیل شود، فرصتی است برای تکثیر کبک و تیهو و حتی آهو و جبیر در فضاهای مناسب توسط تشکل‌هایی که مأمورین سازمان می‌توانند برای ایام باز نشستگی و حتی در زمان اشتغال با توجه به نوبتی بودن کار موظف روزانه خود انجام دهند.

"در بسیاری از کشورها تعدادی از پرندگان و حیوانات دیگر شکاری را به عنوان گونه‌های مادری با مجوز سازمان زنده‌گیری کرده و با فراهم کردن شرایط زیستی مناسب برای آنها زمینه تکثیر سریع را فراهم می‌آورند. سپس در فصل مجاز صید و شکار، سازمان این نمونه‌های تکثیر شده را آزاد کرده و پروانه‌هایی متناسب با تعداد تولیدی صادر می‌نماید.

به این ترتیب ضمن ایجاد اشتغال برای ساعات فراغت گروهی از علاقمندان به کار تکثیر، زمینه جذب تعداد زیادی شکارچی داخلی و بین‌المللی به این گونه مناطق فراهم می‌شود و در همان حال اطمینان حاصل است که به جمعیت حیات وحش نیز آسیبی وارد نمی‌شود." **(سایت سازمان محیط زیست استان سمنان)**

دیگر امکان موجود در محدوده پارک تپه‌های ماسه‌ای شرق و جنوب شرق آن هستند که در برنامه بازدید از منطقه می‌توانند گنج‌نایده شوند. امکان تهیه بسته‌های مسافرتی تلفیقی نیز بسیار است و حتی بخشی از سفر را می‌توان با شتر انجام داد.

۴-۱-۱- امکانات زیر بنایی منطقه نمونه:

در حال حاضر این امکانات محدود به یک کاروانسرای تعمیر و باز سازی شده است که بعنوان مقر محیط‌بانان استفاده می‌شود و در هنگام ضرورت از فضاهای مازاد آن با هماهنگی گروه‌های دیگر نیز می‌تواند استفاده نمایند.

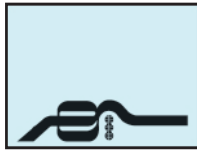
کاروانسرای دیگری در دست تعمیر است که پس از خاتمه تعمیرات می‌تواند تجهیز و مورد استفاده قرار گیرد.

"آب از چشمه‌ای در فاصله حدود ۶ کیلومتری به قصر بهرام می‌رسد، برق سراسری و گاز و سایر امکانات وجود ندارد.

چندین جاده شوسه منطقه را به شهرهای گرمسار و پیشوای ورامین، آق علی عباس کاشان و خور و بیابانک و ... وصل می‌کند." **(عبدوس-۱۳۸۵-صفحه ۳)** برخی از بناهای مخروبه تاریخی نیز به انتظار بازسازی باقی مانده‌اند. این بناها از جمله حرمسرا، حوض قیقوله و راه آب سنگی در صورتی که گردشگری منطقه رونق بگیرد برای تعمیر اساسی توجیه پذیر می‌شوند.

۴-۱-۲- قابلیت‌ها و فرصت‌های منطقه:

"آب و هوای پاک و طبیعت بکر و دست نخورده، وسعت چشم‌اندازهای طبیعی و سهولت دسترسی از نظر فاصله با کلان شهر تهران. قرار داشتن زیر پوشش محافظین سازمان حفاظت محیط زیست. تنوع زیستی و فون و فلور غنی علیرغم قرار داشتن در اقلیمی خشک. امکان بهره‌برداری و بازدید از جاذبه‌ها حداقل در ۸ ماه از سال. وجود بناهای تاریخی، سیستم آبرسانی، جاده سنگفرش شاه عباسی و قرار داشتن در حد فاصل دو کویر با ساختارهای زیبا و دیدنی.

تصرفی در آن مستلزم هماهنگی دقیق با سازمان حفاظت محیط زیست است. اما ثابت شده است که حتی حفاظت بیشتر نیز با ورود گردشگران و جریان یافتن حیات در شریان‌های خالی این گونه مناطق بهتر انجام می‌شود. در واقع بر تعداد مراقبین مناطق در زمان حضور اکوتوریست‌ها در منطقه افزوده می‌شود. در صورتی که مغایرتی با نظر سازمان حفاظت محیط زیست نباشد و برای بهم خوردن بافت این گونه پارک‌های ملی، ایجاد کمپ توریستی با مکان‌یابی دقیق و فراهم کردن امکانات نصب چادر، تأمین سرویس‌های بهداشتی، تأمین مراکز خرید مایحتاج و محل پارک خودرو و برخی وسایل ورزشی و تفریحی به توسعه این صنعت در پارک ملی کمک می‌نماید. بخشی از این اقدامات می‌تواند توسط تعاونی کارکنان محیط زیست و به کمک مأمورین مستقر در منطقه انجام شود. به این ترتیب به طور غیر مستقیم یا مستقیم منافع مأمورین که می‌توانند بازنشستگان باشند با حضور و توسعه صنعت توریسم گره می‌خورد و این خود گام دیگری در راه توسعه این صنعت و در جهت خصوصی‌سازی فعالیت‌ها خواهد بود.

۲-۵- امکانات مورد نیاز جهت اجرای طرح‌ها:

۱-۲-۵- شبکه ارتباطی شامل: اتصال منطقه نمونه با شبکه راه‌ها و تلفن برای اتصال منطقه به شهر گرمسار قبلاً اقداماتی انجام شده است که در حال حاضر جاده موجود خاکی می‌باشد. برای تکمیل این راه و آسفالت آن باید برنامه‌ریزی‌های مناسبی صورت گیرد. تقویت تلفن همراه و نصب بجه‌های تلفن باید در نظر گرفته شود.

۲-۲-۵- شبکه انتقال آب، برق و گاز با توجه به کمبود آب در منطقه و محدودیت تأمین آب آشامیدنی، تأمین آب و شبکه آبرسانی از ضروریات می‌باشد. همچنین انتقال برق یا افزایش قدرت موتور برق و ایجاد تأسیسات گازرسانی.

۳-۲-۵- تأسیسات اقامتی و پذیرایی در صورت تکمیل تعمیرات کاروانسرای عین‌الرشید و تجهیز قصر بهرام و سپس گسترش کار تعمیر و بازسازی مجموعه حرمسرا، برای کوتاه مدت و میان مدت نیازهای اقامتی تأمین می‌شود.

۴-۲-۵- تسهیلات تفریحی و ورزشی

منطقه از نظر آبی در مضیقه است. بنابراین تأسیسات تفریحی و ورزشی باید متوجه فراهم نمودن سرگرمی‌هایی مثل تنیس روی میز، زمین والیبال و برای گروه‌های دانشجویی استفاده از فضای کمپ برای فوتبال در زمین کوچک باشد.

۵-۲-۵- تجهیزات و لوازم گردشگری

از جمله لوازم قابل استفاده که امکان بازدید از پدیده‌های طبیعی منطقه را فراهم می‌کند موتور سیکلت است. در صورت همکاری بخش خصوصی، تشکیلاتی می‌تواند موتور مورد نیاز را فراهم و به گردشگران کرایه دهد. حتی می‌تواند موتور سوار خود راهنما نیز باشد.

در صورت فراهم شدن امکان ارائه خدمات با شتر کرایه آن نیز با همکاری بخش خصوصی قابل اجرا می‌باشد.

۶-۲-۶- سایر وسایل آسایش گردشگری شامل: درمانگاه، کافی‌نت، ... درمانگاهی در منطقه وجود ندارد، می‌توان با همکاری دانشگاه علوم

وجود تپه‌های ماسه‌ای دارای پوشش گیاهی و فاقد آن در فاصله‌ای کوتاه از هم. قرار گرفتن در نزدیکی جاده جدید الاحداث گرمسار قم و امکان دسترسی با ایجاد راه فرعی نسبتاً کوتاه، این جاده پس از افتتاح و آغاز دریافت ترافیک می‌تواند برای شناساندن بیشتر پارک ملی بسیار مؤثر و مفید واقع شود" (وبلاگ کوله کش تالارهای نیک صالحی).

۴-۱-۳- محدودیت‌های زیربنایی منطقه:

نبود راه دسترسی، امکانات اقامتی، برق و آب و سرویس‌های بهداشتی و بطور کلی محلی برای تأمین نیازهای ضروری گردشگران مهمترین محدودیت‌های منطقه را تشکیل می‌دهند. رفع این مشکلات در گرو همکاری سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان میراث فرهنگی و تشکیل کمیته مشترک بین آنها است.

۴-۱-۴- مشکلات زیست محیطی منطقه نمونه

همانطور که قبلاً نیز اشاره داشتیم، شرایط اکولوژیکی و اقلیمی منطقه، نوع سازندهای زمین‌شناسی و بطور کلی موقعیت جغرافیایی منطقه، محدودیت‌های خاصی را در آن بوجود آورده که تحمل فشار و بهره‌برداری نامناسب را ندارد. برای بهره‌برداری پایدار از امکانات ظاهراً محدود اما با ارزش پارک ملی کویر، برنامه‌ریزی و حفظ تعادل منطقه باید در برنامه بهره‌برداری از آن قرار گیرد. به هر صورت گروهی از حیوانات نادر و با ارزش در این منطقه زندگی می‌کنند. در برنامه بهره‌برداری عدم تعدی به حریم آنها باید مورد دقت باشد تا بتوان از زیبایی‌های حضور آنها در این طبیعت بکر نهایت بهره‌برداری را نمود و برای نسل‌های آینده نیز میراثی درخور باقی گذاشت. از محدودیت‌های مهم زیست محیطی منطقه بروز خشک سالی‌های متواتر است که توان منطقه را تحلیل می‌برد.

۴-۱-۵- مشکلات امنیتی در منطقه نمونه:

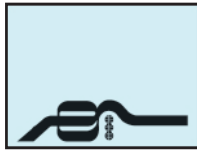
پارک ملی کویر با وجود آن که می‌تواند بعنوان منطقه عبور قاچاقچیان مواد مخدر ناامن جلوه کند، بدلیل سال‌های طولانی حفاظت، از ایمنی بسیار خوبی برخوردار است. تاکنون گزارشی از بروز مشکل امنیتی بجز حضور گهگاه متخلفین شکار از منطقه نشده است.

البته مشکلاتی مانند ورود دام غیر مجاز و شترهای سرگردان گاهی بروز می‌کند که نمی‌توان آن را مشکل امنیتی تلقی نمود. ورود به پارک ملی بدون مجوز محیط زیست ممنوع است و با وارد شوندگان غیرمجاز برخورد می‌شود" (مجموعه قوانین و مقررات محیط زیست - زیست اسفند ۱۳۸۳ جلد اول)، شاید همین روال و تداوم حضور مأمورین محیط بانی از عوامل مؤثر در امنیت منطقه است. در صورت توسعه گردشگری و ضرورت انجام برخی مراقبت‌ها می‌توان انتظار برقراری گشت انتظامی را از پاسگاه‌های گرمسار و سایر گلوگاه‌ها داشت.

۵- طرح‌ها و پروژه‌های قابل اجرا در منطقه:

۱-۵- طرح‌ها و پروژه‌های قابل اجرا در منطقه نمونه:

پارک ملی کویر شرایط خاص خود را دارد. در واقع هر نوع دخل و

مرنجاب است. با گرفتن پیمانکاران مناسب می‌توان ضمن بهره‌برداری از نمک آبی بر جاذبه‌های پارک ملی افزود. وجود تپه‌های ماسه‌ای در جنوب شرق پارک و امکان ماسه‌نوردی با شتر و پیاده نیز امکان دیگری است که می‌توان با برنامه‌ریزی و تهیه بسته گردشگری برای ساکنین مناطق اطراف درآمد و برای مردمان در جستجوی استراحتگاه موقعیت مناسب ایجاد کرد.

تصویر از سایت تالارهای نیک صالحی

تصویر از سایت تالارهای نیک صالحی

منابع و مآخذ:

- ۱- بنی اسدی، علی، سیمای استان سمنان، جلد اول، چاپ استاندارد سمنان، ۱۳۷۴ چاپ اول
- ۲- حسینی، محمود، زمین شناسی سیاه کوه، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران ۱۳۷۳
- ۳- سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان سمنان، طرح توجیهی مناطق گردشگری، پارک ملی کویر ۱۳۸۵
- ۴- سایت تالارهای نیک صالحی، دانشگاه، وبلاگ کوله‌کش
- ۵- سایت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان سمنان
- ۶- شاه حسینی، علیرضا، کوچندگان سرزمین خورشیددرخشان، درآمدی بر شناخت ایل الیکایی گرمسار، تهران نقش بیان، ۱۳۸۳
- ۷- عبدوس، امیر، ذخیرگاه زیست کره پارک ملی کویر، سازمان محیط زیست ۱۳۸۵ چاپ اول
- ۸- کاویانی، محمدرضا، آب وهواشناسی، انتشارات سمت، تهران ۱۳۸۵
- ۹- مجموعه قوانین و مقررات حفاظت محیط زیست ایران، جلد اول اسفند ۱۳۸۳
- ۱۰- میراث طبیعی تمدن کهن ایران، پارک ملی ذخیرگاه زیست کره کویر مرکزی، چاپ سازمان محیط زیست

پزشکی و مرکز بهداشت گرمسار ضمن فراهم کردن امکانات کمک‌های اولیه در محل پاسگاه محیط‌بانی، در روزهای زوج استفاده از اورژانس را همراه با آمبولانس در منطقه مستقر نمود.

۵-۷- محوطه سازی، احداث فضای سبز، پارکینگ

محوطه‌سازی باید با همکاری و موافقت سازمان محیط زیست انجام گردد. زیرا مستلزم تسطیح زمین و از بین رفتن مراتع می‌باشد. جهت احداث فضای سبز، پارکینگ نیز قسمت‌هایی از محیط زیست تخریب و از شکل طبیعی خارج می‌شوند. اما جهت اسکان توریست این اقدامات ضروری است و باید با همکاری سازمان‌های مربوطه انجام شود.

۶- خلاصه و جمع‌بندی

مناطق حفاظت شده و پارک‌های ملی برای بهره‌برداری تابع ضوابطی هستند که سازمان حفاظت محیط زیست وضع می‌نماید. در واقع برای حفظ تنوع زیستی و جلوگیری از انقراض نسل برخی موجودات مثل یوزپلنگ آسیایی یا هوبره و غیره، این فضاها اختصاص داده شده‌اند. حال بر هم زدن آرامش چنین فضاهایی در حدی مجاز خواهد بود که بر اساس کار لطمه وارد نیاید. به همین دلیل خود سازمان محیط زیست نیز برای منطقی‌تر کردن و استفاده بهینه از پهنه‌هایی به این وسعت پیش‌قدم شده و مطالعاتی را سفارش داده است. نتیجه برخی مطالعات منجر به تعیین نواحی چندگانه در میان مناطق حفاظت شده و پارک‌های ملی گردیده. به طور معمول سه ناحیه برای این مناطق تعریف شده است. ناحیه اول که در مرکز منطقه قرار می‌گیرد منطقه‌ای است کاملاً امن و حداکثر محدودیت برای ورود به آن اعمال می‌شود. معمولاً حیات وحش در این منطقه با آسایش زیادی زندگی کرده و تنشی را متحمل نمی‌شوند. در ناحیه پیرامونی آن که بعنوان ناحیه ضربه‌گیر یا حائل معروف است؛ ورود به این ناحیه با هماهنگی‌هایی مجاز است و آخرین ناحیه ناحیه گذار نام دارد که عبور و مرور و بازدید از آن به آسانی میسر است. پارک ملی کویر بدلیل موقعیت خاص قرارگیری، پتانسیل بسیار ارزشمندی برای تبدیل شدن به یکی از قطب‌های مهم اکوتوریسم را دارد. تنوع پوشش گیاهی، حیات جانوری و ریخت‌های مختلف زمین، آن را به محل ایده‌آلی برای طبیعت گردان بدل نموده است. از قضا وجود بنای معروف قصر بهرام، کاروانسرای عین‌الرشید و سیستم تأمین آب آن بر جاذبه‌های پارک افزوده است. شهر بزرگی مثل تهران در نزدیکی آن واقع شده و برای مردمی که به طور روز افزونی خود را محتاج رفتن به دامن طبیعت و بازیابی و بازسازی می‌بینند، این نعمت جایگاه خاصی دارد.

آنان که منطقه سیاه کوه و قصر بهرام را می‌شناسند، هرگز خاطره شب‌های پارک ملی با آن آسمان پر ستاره را فراموش نمی‌کنند. بنابراین پیشنهاد می‌شود ضمن تکمیل راه دسترسی به منطقه، اقداماتی برای گشوده شدن در بر روی گردشگران برای محیط زیست صورت پذیرد. امکانات بسیاری برای افزودن جاذبه‌های منطقه وجود دارد. یکی از آن‌ها پرورش حیوانات کمیاب در محدوده پارک و دادن امکان بازدید از آن‌ها به گردشگران است. از نمک‌های موجود در بخش استان سمنان بهره‌برداری نمی‌شود. روش‌های بهره‌برداری از نمک در مرنجاب کاشان خود از جاذبه‌های مهم